

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมกับทุกประเทศทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง การขาดแคลนแหล่งน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค ซึ่งเป็นผลจากในอดีตขาดการรักษาสภาพแวดล้อม การบริโภคที่เกินพอดี เพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างทันที่ทันทั้งนี้ ในหลายประเทศได้ใช้กฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อควบคุมปัญหา รวมถึงมาตรการต่าง ๆ ที่หวังจะบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้น ด้วยหลักการการควบคุมความเสี่ยงก่อนเกิดเหตุ (Precautionary Principle) เพื่อใช้เป็นแนวทางการขับเคลื่อนกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และแนะนำหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extend Producer Responsibility ; EPR) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคให้มีส่วนทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภครับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นตามความเหมาะสมด้วยการใช้หลักเศรษฐศาสตร์มาเป็นเงื่อนไขในการตัดสินใจ ดังนั้นผู้ผลิตที่จำเป็นต้องแข่งขันในด้านคุณภาพ ราคาและจำเป็นต้องนำแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ผนวกเข้ากับสินค้าของตนเพื่อผลักดันกลุ่มผู้บริโภคให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อมและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผลิตภัณฑ์ จะเห็นได้ว่าในหลายประเทศได้กำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นมาตรการส่งเสริมการผลิตที่สะอาด มาตรการด้านภาษีสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ควบคู่กับการดำเนินนโยบายผลิตภัณฑ์ครบวงจร (Integrated Product Policy ; IPP) ของภาครัฐ

สหภาพยุโรปเป็นกลุ่มประเทศที่เป็นผู้นำในการออกกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมให้ผู้ผลิตในอุตสาหกรรมรับผิดชอบในการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น ระเบียบ WEEE และ RoHS ที่มีผลบังคับใช้แล้วนั้น มุ่งเน้นผู้ผลิตในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ที่กำหนดภาระรับผิดชอบในการจัดการผลิตภัณฑ์ที่หมดอายุการใช้งาน (WEEE) ซึ่งเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการจัดการซากให้กับผู้บริโภคมีผลรับผิดชอบ รวมถึงระเบียบการจำกัดการใช้สารอันตรายบางประเภทในผลิตภัณฑ์ (RoHS) ที่มีกรณีของผู้ผลิตที่ละเมิดข้อกำหนดตามกฎระเบียบ RoHS โดยถูกตรวจพบว่าสินค้าประกอบด้วยชิ้นส่วนที่มีส่วนผสมของตะกั่วเกินขีดจำกัด เกิดเป็นคดีความฟ้องร้องบริษัทผู้ผลิตเพื่อให้เสียค่าปรับและเก็บสินค้าออกจากตลาด แต่อย่างไรก็ดีแม้จะยอมความกันได้นอกศาล แต่ถือว่าคดีแรกและคดีตัวอย่างที่ได้รับการตัดสินแล้วตามกระบวนการยุติธรรมแล้ว เมื่อถึงกรณีสหรัฐอเมริกาที่ตรวจพบปริมาณสารตะกั่วจากสีในของเล่นเด็กที่ผลิตจากจีน ถูกเรียกเก็บออกจากตลาดทั้งหมดและบริษัทผู้นำเข้าเรียกค่าเสียหายกับผู้ผลิตโดยอ้างถึงข้อตกลงทางการค้า ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่ออุตสาหกรรมของเล่นเด็กของจีนและภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จากจีนเป็นอย่างมาก นั่นคืออีกตัวอย่าง

หนึ่งที่ทำให้หลายประเทศหันกลับมามองถึงผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่วางขายในประเทศให้กับประชาชนของตนเอง และเพิ่มความเข้มงวดในการตรวจสอบทั้งในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยของผู้บริโภคมากขึ้น

นอกเหนือจากกฎระเบียบที่ได้มีผลบังคับใช้แล้วนั้น ยังมีกฎระเบียบที่จะมีผลในอนาคตที่รอให้มีผลบังคับใช้อีก เช่น ระเบียบ REACH ที่มีวัตถุประสงค์ให้เพื่อควบคุมและจัดการสารเคมีในสหภาพยุโรป ระเบียบ EuP ที่เน้นการออกแบบเชิงนิเวศน์เพื่อกำหนดผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าการผลักดันแนวคิดที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากผลิตภัณฑ์จึงรุดหน้าไปอย่างมากในประเทศในกลุ่มที่พัฒนาแล้ว เช่น สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น ในฐานะที่ประเทศเหล่านี้มีกำลังการซื้อสูงและมีอำนาจการต่อรองที่สูงกว่าจึงมีพัฒนานากฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มาใช้เป็นมาตรการทางเทคนิคที่บังคับให้ประเทศคู่ค้าที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม สำหรับไทยนั้นเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการค้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศยังพึ่งพาการส่งออกเป็นหลัก ประกอบกับยังไม่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีพอและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยอันตรายหรือเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ดีเท่าที่ควร

1.1 รายละเอียดโครงการ

ชื่อโครงการ : การเสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม

หน่วยงานสนับสนุน : สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

หน่วยงานดำเนินการ : สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

หลักการและเหตุผล :

ปัจจุบันสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนต้องมีความตระหนักและให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และในหลายประเทศได้ให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวและได้กำหนดมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกับการค้า เพื่อป้องกันและลดผลกระทบที่จะเกิดกับประชาชนในประเทศของตัวเอง ทั้งมาตรการในรูปแบบสมัครใจ เช่น การรับรองระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) ฉลากผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม (Ecolabel) เป็นต้น และในรูปแบบบังคับด้วยกฎระเบียบการค้าและสิ่งแวดล้อม เช่น ระเบียบว่าด้วยสารเคมีของสหภาพยุโรป (REACH) ระเบียบการกำจัดซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (WEEE) ระเบียบการจำกัดการใช้สารอันตรายบางชนิดในเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (RoHS) เป็นต้น ในฐานะของผู้ประกอบการของไทยที่พึ่งพิงการส่งออกค่อนข้างสูงยังมีความตื่นตัวในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมค่อนข้างน้อยรวมถึงความรู้ ความเข้าใจในกฎระเบียบ

ต่างๆ มีไม่มากนักทำให้มีแนวโน้มที่เสี่ยงต่อการรับภาระกดดันทางการค้าระหว่างประเทศ โดยความรู้ในเครื่องมือต่างๆ สำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมและแนวทางเพื่อการรองรับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกัน อาทิ การประเมินวัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Assessment : LCA) และการผลิตที่สะอาดหรือเทคโนโลยีสะอาด (Cleaner Technology : CT) เป็นต้น ดังนั้นการนำเครื่องมือเหล่านี้มาใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ด้วยการส่งเสริมและการสนับสนุนของภาครัฐที่เน้นให้ความสำคัญกับผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ผลิตในสายโซ่การส่งออกและภาคบริการที่ปัจจุบันต้องเผชิญกับการกำหนดมาตรฐานสากลด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อม และผู้ประกอบการนั้นยังมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในมาตรการดังกล่าว รวมถึงแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยเครื่องมือที่เหมาะสมกับลักษณะของธุรกิจ เพื่อประเมินศักยภาพของตนเองในการดำเนินธุรกิจเพื่อการส่งออกที่ยั่งยืน โดยผู้ประกอบการแต่ละรายยังขาดความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายความรู้ระหว่างกันเพื่อร่วมยกระดับสถานประกอบการและผลิตภัณฑ์อย่างเกื้อกูลกัน

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องจัดทำโครงการ “การเสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม” เพื่อพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานประกอบการและยกระดับผลิตภัณฑ์ให้สามารถแข่งขันทางการค้าในตลาดโลกได้ด้วยการใช้เครื่องมือด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและนำประโยชน์จากฐานความรู้ที่พัฒนาขึ้นโดยเครือข่ายผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดความเสี่ยงต่อแรงกดดันจากมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมให้สามารถดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ :

- 1) สร้างความตระหนักในระเบียบ ข้อกำหนด มาตรฐาน ที่เป็นมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกับการค้าแก่ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม
- 2) ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กของไทยด้วยเครื่องมือการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อสร้างความพร้อมต่อการดำเนินการธุรกิจตามมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกับการค้าที่มีอยู่ในปัจจุบันและที่กำลังเกิดขึ้นในอนาคต
- 3) สรุปสถานะเบื้องต้นผู้ประกอบการในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกับการค้าโดยใช้เครื่องมือการจัดการสิ่งแวดล้อม และสรุปความต้องการการสนับสนุนผู้ประกอบการเพื่อลดภาระจากมาตรการดังกล่าว

1.2 กิจกรรมและการดำเนินการ

โครงการได้แบ่งงานเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ 1) การฝึกอบรมจำนวน 2 วัน และ 2) การประชุมติดตามการดำเนินงาน 1 วัน

- 1) กิจกรรมอบรมในหลักสูตร “การเสริมสร้างผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อพัฒนาจัดการสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม” อบรมแบ่งเป็น 2 วัน คือ

วันแรก

เวลา	เรื่อง
08:30-09:00	ลงทะเบียน
09:00-09:30	พิธีเปิดการอบรม
09:30-09:45	แนะนำสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
09:45-10:00	แนะนำโครงการ
10:00-10:30	การสร้างความตระหนักในด้านสิ่งแวดล้อม
10:30-10:45	รับประทานอาหารว่าง
10:45-12:00	SME ไทยภายใต้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อม - มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ - ความจำเป็นและภาระหน้าที่ของ SME ไทย
12:00-13:00	รับประทานอาหารกลางวัน
13:00-14:00	SME ไทยภายใต้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อม (ต่อ) - แนวทางปรับตัว – การประเมินความเสี่ยงในผลิตภัณฑ์ - กฎหมายที่เกี่ยวข้อง / แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม
14:00-14:45	เครื่องมือการจัดการสิ่งแวดล้อม : การผลิตและผลิตภัณฑ์ - เทคโนโลยีสะอาด (CT)
14:45-15:00	รับประทานอาหารว่าง
15:00-16:15	Workshop #1 : การเตรียมพร้อมในการรองรับระเบียบที่เกี่ยวข้อง
16:15-16:30	ถาม ตอบ

วันที่ 2

เวลา	เรื่อง
08:30-09:00	ลงทะเบียน
09:00-10:30	เครื่องมือการจัดการสิ่งแวดล้อม - ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) - การบัญชีบริหารเพื่อสิ่งแวดล้อม (EMA) - ธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม (CSR)
10:30-10:45	รับประทานอาหารว่าง
10:45-11:15	เครื่องมือการจัดการสิ่งแวดล้อม (ต่อ) - การประเมินวัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์ (LCA) - โครงการฉลากเขียว (Green label) - การประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม (EPE)
12:00-13:00	รับประทานอาหารกลางวัน
13:00-15:00	Workshop # 2 : การเลือกใช้เครื่องมือการจัดการสิ่งแวดล้อม ในการดำเนินธุรกิจที่เหมาะสม
15:00-15:15	รับประทานอาหารว่าง
15:00-16:15	นำเสนอผลกิจกรรมกลุ่มและข้อเสนอแนะ
16:00-16:15	ถาม ตอบ

- 2) กิจกรรมการประชุมเพื่อติดตามการดำเนินงานและความรู้ความเข้าใจในมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม และวิเคราะห์ความต้องการเพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการให้สามารถดำเนินธุรกิจได้ภายใต้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง